

УДК 338

О. А. Баталова,
старший викладач кафедри фандрейзингу та логістики,
Національний університет харчових технологій, м. Київ
О. С. Дружиніна,
магістрант кафедри фандрейзингу та логістики,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ

O. Batalova,
Senior lecturer Department of Fundraising and Logistics,
National University of Food Technologies, Kyiv
O. Druzhynina,
Undergraduate, National University of Food Technologies, Kyiv

PLACE OF UKRAINE IN THE WORLD MARKET OF MINERAL FERTILIZERS

У статті досліджуються загальні закономірності, що визначають конкурентні позиції, та специфічні особливості, які притаманні розвитку світового ринку мінеральних добрив. Проаналізовано проблеми функціонування українських виробників мінеральних добрив на світовому ринку.

General conformities to law, which determine competition positions, and specific features, are probed in the article, what inherent world market of mineral fertilizers development. Found out the problems of functioning of the Ukrainian producers of mineral fertilizers on world markets.

Ключові слова: мінеральні добрива, світовий ринок, азотні добрива, фосфатні добрива, калійні добрива.

Keywords: fertilizers, world market, nitrogen fertilizers, phosphate fertilizers, potash fertilizers.

Постановка проблеми. Сьогоднішній період розвитку світового господарства характеризується розвитком глобальних процесів, які сприяють інтеграції та посиленню взаємовідносин і взаємозалежностей економічних суб'єктів, що створює передумови заглиблення світової економічної кризи. Активізація процесів глобалізації супроводжується якісними змінами світових ринків, зокрема ринку мінеральних добрив, значення якого для стимулювання розвитку інших секторів світової економіки суттєво зростає на фоні нестачі природних ресурсів і негативного впливу інших факторів.

Об'єктивна реальність сучасного економічного розвитку є такою, що проблема сталого розвитку суспільства може бути вирішена лише на основі взаємоузгодженого врахування особливостей розвитку ринку мінеральних добрив країн і вимог щодо забезпечення високого рівня економічної ефективності у всіх сферах господарської діяльності в умовах глобальної економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною базою статті є передові досягнення провідних наукових шкіл, вітчизняних і зарубіжних вчених з питань теоретичних основ функціонування ринків в умовах глобалізації, конкуренції та конкурентоспроможності, розробки механізмів підвищення конкурентоспроможності економічних суб'єктів: А.М. Бранденбургера, Л. Вальраса, Ф. Вірсема, У. Джевонса, І. Кірцнера, А. Курно, А. Маршалла, Дж.Ф. Мура, Ф. Найта, Б. Дж. Нейлбаффа, М. Портера, К.К. Прахалада, Дж. Робінсона, П. Самуельсона, І. Шумпетера, Ф. Еджуорта.

Серед вітчизняних вчених слід відзначити праці Т. Акімової, Т. Гоголевої, Н.П. Гусакова, А. Кулешовой, В.М. Матюшк, Г. Медведева, І.А. Родіонової, Ю. Рубіна, Р. Фатхутдінова, А. Челенкова, А. Юданова.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження динаміки та структурних сегментів світового ринку мінеральних добрив, особливостей конкуренції на ньому, перспектив його розвитку та визначення місця України на ньому.

Виклад основного матеріалу. Виробництво мінеральних добрив є найбільшою підгалуззю хімічної промисловості. Це одна з найбільш прибуткових і фінансово-стійких галузей не тільки у хімічному, але і в промисловому комплексі в цілому.

Мінеральні добрива - джерело різних поживних елементів для рослин і властивостей ґрунту. За допомогою добрив можна різко підвищити врожай будь-яких культур на вже освоєних площах без додаткових витрат на обробку нових земель. За допомогою мінеральних добрив можна використовувати навіть найбідніші, так звані непридатні землі.

Світовий ринок мінеральних добрив в останні десятиліття розвивався високими темпами, чому сприяло зростання світової економіки в цілому і сільського господарства зокрема. У результаті менш ніж за 30 років його обсяг збільшився практично в 5 разів і досягає понад 70 млрд. дол. при стабільних середніх значеннях темпів приросту в середньому 3% на рік.

Сучасний світовий ринок мінеральних добрив функціонує як сукупність 10 регіональних ринків: Західної та Східної Європи, СНД (включаючи всі країни колишнього СРСР), Північної та Латинської Америки, Африки, Середнього Сходу (включаючи Єгипет), Азії (Афганістан, Бангладеш, М'янма, Індія, Індонезія, Японія, Південна Корея, Малайзія, Пакистан, Таїланд), Східної Азії (Китай, Північна Корея, В'єтнам) та Океанії (Австралія, Нова Зеландія).

Найбільшим постачальником мінеральних добрив на світовий ринок є компанія PotashCorp, за якою слідує Mosaic. У десятку лідерів також входять Білоруськалій, ОCP, Agrim, Israel Chemicals, Yara, Уралкалій, Сильвініт. Серед інших великих виробників - Sinochem (Китай), IFFCO (Індія), Єврохім (Росія), Фосагро (Росія), SAFCO (Саудівська Аравія), Egyptian Fertilizer Company (EFC), Arab Fertilizer and Chemicals Company (AFCCO) (Єгипет), Тольяттіазот (Росія), ПАТ «Азот» (Україна) та Koch (США) [5].

Розглянемо більш детально основні види добрив, які найбільш поширені в агропромисловому комплексі, а саме: азотні, фосфатні та калійні.

Сприятлива цінова кон'юнктура спостерігалася на ринку азотних добрив ще в 2011 році. Ціни на всі азотні добрива - аміак, карбамід, аміачну селітру, карбідо-аміачну суміш (КАС) - досягли своїх локальних цінових максимумів з 2008 року. Незважаючи на значну корекцію цін в кінці 2011 - початку 2012 року, що

відбулася внаслідок утворення тимчасового дисбалансу попиту і пропозиції, на ринку як і раніше зберігається висхідний ціновий тренд, підтримуваний зростаючим попитом.

За рік споживання азотних добрив виросло на 3,5%, до 106,9 млн т (в живильній речовині). Баланс попиту та пропозиції на азотні добрива сприятливий для виробників. У 2010 році він становив 4,5 млн т, рік потому - вже 2,8 млн т, а в 2012 році значення показника знизилось до 2,5 млн т.

Важливим фактором, що підтримує ціни на азотні добрива на високому рівні, є вартість природного газу (основна сировина). При збереженні нафтових котувань на високому рівні ціни на природний газ будуть мати тенденцію до підвищення. При цьому нові джерела газу (сланцевий газ) навряд чи зможуть в осяжній перспективі забезпечити достатній обсяг виробництва, щоб знизити ціни на енергоносії на світовому ринку. У зв'язку з цим експортна ціна газу буде залишатися високою, збільшуючи собівартість виробництва карбаміду та іншої азотної продукції в енергозалежних регіонах [4].

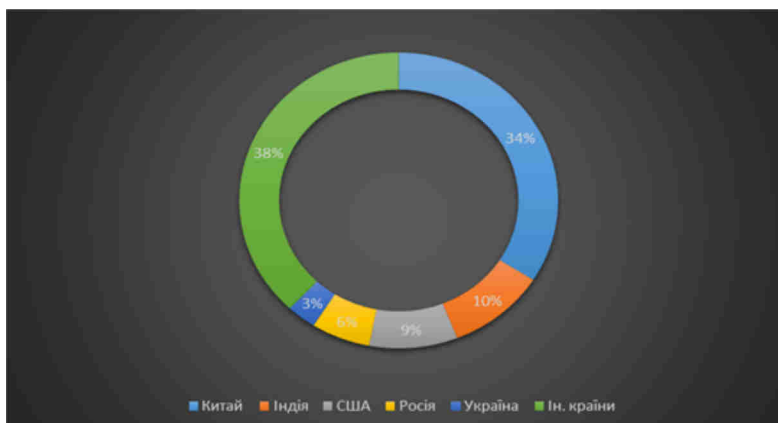

Рис. 1. Структура світового виробництва азотних добрив в 2012 р.

Джерело: IFA [Електронний ресурс] / - Режим доступу до сайту: <http://www.fertilizer.org/>

Отже, згідно рис. 1 можна зробити висновок, що найбільшу частку ринку має Китай – 34%. Україна має 3% світового ринку у виробництві азотних добрив. Не дивлячись на високі ціни на природний газ, який поставляється з Росії і є основною сировиною для виробництва азотних добрив, виробництво їх в Україні є досить стабільним. Це пояснюється тим, що значна частка азотних добрив експортується, а основні хімічні підприємства – виробники добрив мають сприятливе географічне розташування відносно портів, з яких азотні добрива вивозяться за кордон. Наприклад, Одеський державний припортовий завод всі вироблені мінеральні добрива реалізує за кордоном. Потужними виробниками азотних добрив є Черкаське ПАТ «Азот», Горлівське ПАТ «Концерн Стирол».

Наступним для розгляду є світовий ринок фосфатних добрив, де у звітному році продовжилася позитивна динаміка, зазначена рік тому. Ціни на фосфорну кислоту зростали протягом майже всього року. За оцінкою IFA, високий попит на фосфатні добрива підштовхнув видобуток фосфатної сировини на 4,8%, до історично рекордного рівня - 190, 8 млн т. Найбільший внесок у збільшення видобутку фосфатів внесли Китай, США, Марокко, Перу і Саудівська Аравія, на частку яких припадає порядку 70% ринку. Нова пропозиція на ринку фосфатної сировини покривається зростаючим попитом. Обсяг світової торгівлі фосфатними добривами (MAP / DAP / TSP) в 2011 році склав 25,3 млн т, що на 1% більше рівня попереднього року. Основні продажі генерували США, Китай, Росія та Марокко. На поточний момент США є найбільшим експортером MAP / DAP, однак, за прогнозами IFA, частка цієї країни буде в перспективі скорочуватися, поступаючись місцем зростаючому експортному потенціалу Саудівської Аравії. Головними ж покупцями на фосфатному ринку як і раніше залишаються Бразилія та Індія [1].

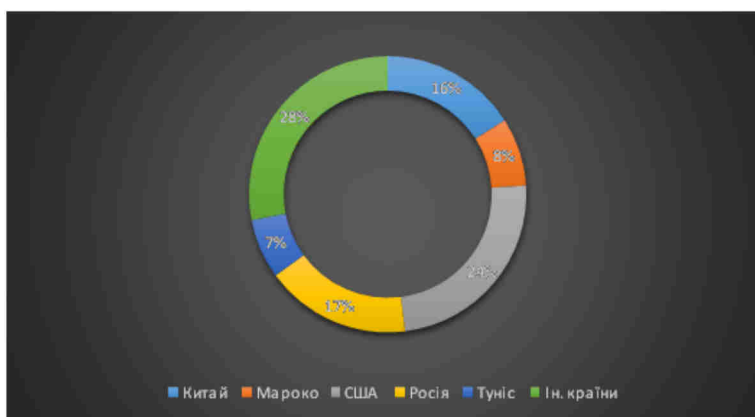

Рис. 2. Структура світового виробництва фосфатних добрив у 2012 р.

Джерело: IFA [Електронний ресурс] / - Режим доступу до сайту: <http://www.fertilizer.org/>

Що стосується виробництва фосфатних добрив, то тут переважає США з часткою ринку 24%, на другому місці – Росія з часткою 17%. Виробництво фосфатних добрив в Україні залишається на низькому рівні. Так, за останні 7 років воно скоротилося у 6,5 разів. Перш за все, це пояснюється різким підвищенням ціни на російський апатитовий концентрат – сировину, на якій базувалося українське виробництво фосфатних добрив. В останні роки підприємства намагаються працювати на алжирських і сирійських фосфоритах. З фосфоровмістних добрив в основному випускають амофос: у 2012-му виробили близько 130 тис. т (у фізичній вазі) амофосу. Ці обсяги фосфатних добрив не задовольняють потреби країни, тому необхідно більш повно використовувати власну сировинну базу.

2012 рік був успішним не тільки для ринків азотних і фосфатних добрив, але і для калійного сегмента. Ціни на хлористий калій за звітний період виросли на 25,5%, до 480 дол США за тону (FOB FSU). Як наслідок, попит за рік виріс на 6,5% і, за прогнозами IFA, в 2012 році збільшиться на 3,3%. Обсяг міжнародної торгівлі за підсумками року виріс на 1,6%, до 43,7 млн т. В найбільшій мірі продажі зросли в Північній Америці і СНД. Основні імпортери хлористого калію за рік значно наростили обсяги споживання: Бразилія - на 5,9%, до 7,1 млн т, Китай - на 19,2%, до 6,2 млн т, Малайзія та Індонезія - на 11,9% , до 4,7 млн т [4].

Рік 2012 почався для світового калійного ринку не надто активно в умовах обережного попиту з боку дилерів і зниженою завантаженості потужностей калійних підприємств. У I половині 2012 року ринок калію відчував тиск з боку ряду факторів. До кінця 2011 року були накопичені значні складські запаси завдяки активним закупівлям в минулому році.

Макроекономічна нестабільність вплинула на ряд регіонів, так, наприклад, в Індії девальвація місцевої валюти спонукала індійський уряд знизити розмір субсидій на закупівлю калійних і фосфатних добрив сільськогосподарському сектору, тому фермери були змушені платити більш високу ціну за добрива. Це позначилося на попиті, і рівні складських запасів на цьому ринку. Також, останнім часом, спостерігалися несприятливі погодні умови у багатьох регіонах, наприклад, катастрофічна посуха в США. У II кварталі 2012 року попит відновився, налагодився активний експорт у Північну і Південну Америку, Китай. Аналітики вважають, що позитивна тенденція збережеться до кінця поточного року. Попит не буде таким високим, як у II кварталі, однак ринок почне зростати вже на початку 2013 року [2].

Щодо постачання на світовий ринок калійних добрив, то лідируюче положення займає Канада – 23% всього ринку, на другому місці знову Росія – 9%. Виробництво калійних добрив в Україні, не дивлячись на наявність власної сировинної калійної бази, залишається у найгіршому стані. Періодично виробляють калійні добрива ПАТ «Сумхімпром», Стебницьке ДГХП «Полімінерал» і калійний завод ПАТ «Оріана». Основна причина застою виробництва – відсутність інвестицій, які б дали змогу реконструювати хімічні підприємства.

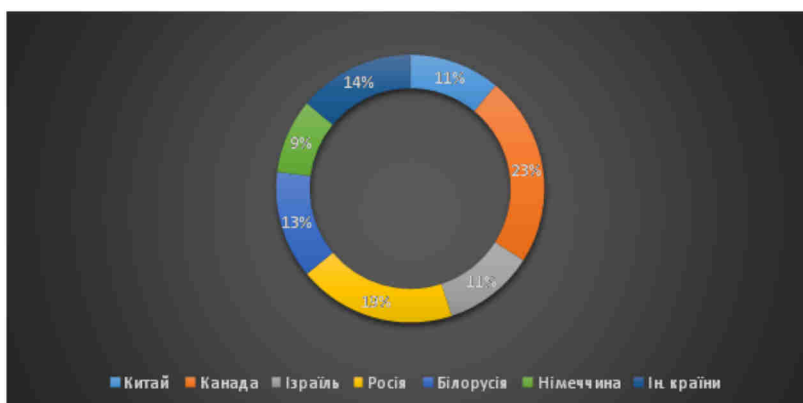

Рис. 3. Структура світового виробництва калійних добрив у 2012 р.

Джерело: IFA [Електронний ресурс] / - Режим доступу до сайту: <http://www.fertilizer.org/>

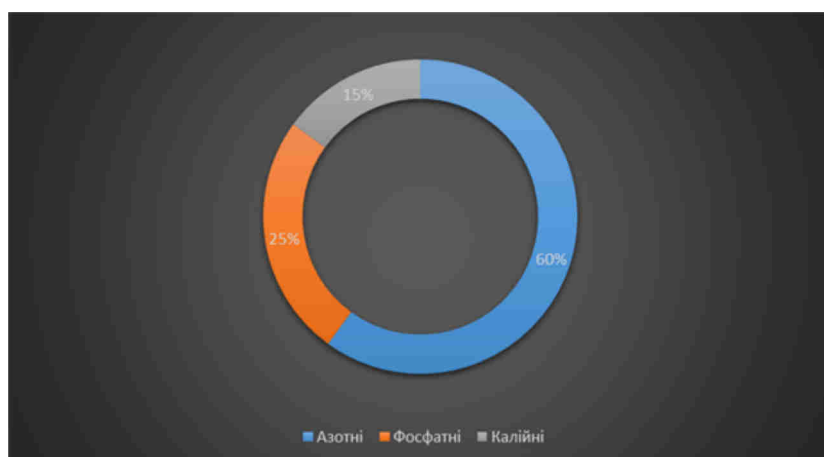

Рис. 4. Структура світового споживання мінеральних добрив у 2012 р.

Джерело: IFA [Електронний ресурс] / - Режим доступу до сайту: <http://www.fertilizer.org/>

Відповідно до рис.4 найбільше в світі споживають азотні добрива, що є позитивним явищем для України, так як українські виробники мають 3% світового ринку по виробництву азотних добрив.

Якщо розглянути аміак та карбамід, можна зробити висновок, що обсяги світового виробництва і торгівлі даним видом продукції, за рік зросли до 163 200 000 т і 20,2 млн т, на 3,8% і 3,6% відповідно. Обсяги виробництва карбаміду також виросли на 3,8%. Лідерами за обсягами експорту карбаміду і раніше залишаються Росія, Оман, Єгипет, Катар, Саудівська Аравія і Китай. Країни Близького Сходу та Північної Африки набирають все більшу потужність за рахунок активного розвитку нових проєктів. Основними імпортерами були європейські країни, США, Індія, Бразилія і Таїланд [1].

Всесвітня потреба в мінеральних добривах зростає досить стійко. У 2011/2012 роках глобальна потреба в добривах виросла на 6,2% до 173 млн. т в порівнянні з 2009/2010 рр.

Що стосується регіональної потреби в мінеральних добривах в 2011/2012 р.р., то вона досить контрастна. Західна і Центральна Європа, як і раніше, використовують меншу кількість добрив, ніж у 2009/2010 рр. Потреба в Західній і Центральній Європі більш ніж на 2 млн. т менше, ніж чотири роки тому, і, на думку аналітиків, дана ситуація мало зміниться в осяжному майбутньому. У 2012 році потреба в добривах змінилася в Північній і Латинській Америці, Південній Азії. Максимальний рівень попиту на мінеральні добрива в 2011/2012 р.р. очікується в Східній Азії (+ 1,7 млн. т) і Південній Азії (+ 1,1 млн. т.) [1].

Південна Азія внесла величезний внесок у зростання світового попиту на мінеральні добрива за останні роки. На думку фахівців, в 2013/2014 роках глобальна потреба в мінеральних добривах буде продовжувати рости. Попит на фосфатні і калійні добрива буде розвиватися стійко: + 3% до 42,3 млн. т на фосфатні і + 3,3% до 30,4 млн. т на калійні. Попит на азотні добрива також матиме позитивну тенденцію в зростанні (+ 1,7%).

Висновки. У цілому, розвиток вітчизняного ринку мінеральних добрив стримує відсутність відповідної фінансово-матеріальної бази; кадровий персонал не готовий до копіювання західних моделей, недосконалість відповідних національно-державних умов та законодавчої бази. Тому вітчизняний ринок мінеральних добрив, з метою нарощування виробництва та експорту продукції, потребує реорганізації основних видів діяльності (позитивної зміни кількісно-якісних параметрів маркетингової діяльності, сфери виробництва та зв'язків з постачальниками сировини, транспортної діяльності та сфери збуту), а також інтенсивного розвитку додаткових видів діяльності (розвитку експорторієнтованих фінансових послуг, внутрішньої корпоративної інтеграції та міжкорпоративного співробітництва, створення і активного використання торгової марки). Такий підхід до реорганізації галузі означатиме використання науковообґрунтованої конкурентної стратегії, яка реалізується у свідомому формуванні міжнародної конкуренції.

Література.

- 1) Губатенко Н.И. (2012). Мировой рынок минеральных удобрений: Монография. – Донецк: ДонНУ, 2012. – 270 с.
- 2) Кернаснок Ю.(2013). Рынок минеральных добрив в Украине: стан і перспективи. Агробізнес – [Електронний ресурс]. №5– Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-52-32/2072-2014-03-17-11-23-02.html>
- 3) Клименко Л.В. (2011) Тенденції розвитку вітчизняного та світового ринку мінеральних добрив. – Агросвіт -- [Електронний ресурс]. №1 – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/2011_1/1_2011_7
- 4) Литвиненко П. О. Кон'юнктура сучасного світового ринку продукції хімічної промисловості // Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник наукових праць. / Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут міжнародних відносин ; -Київ, Україна- Вип. 72, ч. 1. – С. 235–242.
- 5) Саліхова О. (2010) Конкурентоспроможність українських виробників азотних добрив: проблеми та шляхи їх вирішення. // Економіст – №5. – с.55-57.
- 6) Сметана В.(2010) Світовий ринок мінеральних добрив: реалізація конкурентних переваг виробників // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка (Серія "Економіка"). – Вип. 50. – с. 73 -75.

7) Тарасова І.І. Дослідження та аналіз тенденцій світового ринку мінеральних добрив. Видавництво Освіта і наука s.r.o. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/33_PRNIT_2012/Economics/2_119811.doc.htm

8) Янковский Н.А. (2010) «Перспективы украинских производителей на мировом рынке минеральных удобрений», Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. — С. 58—69.

References.

1) Gubatenko N.I (2012). *Mirovoj rynek mineral'nyh udobrenij: Monografija*. [Global fertilizer market: Monograph] – Doneck: DonNU. – p.270

2) Kernasiuk Yu. (2013) “The market of mineral fertilizers in Ukraine: status and prospects”, *Ahrobiznes*, (online), vol . 5, available at: <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-52-32/2072-2014-03-17-11-23-02.html> (Accessed 20 September 2014).

3) Klymenko L.V. (2011) “Trends in the development domestic and global mineral fertilizer market”, *Ahrosvit*, (online), vol. 1, available at: http://www.agrosvit.info/pdf/2011_1/1_2011_7 (Accessed 02 October 2014).

4) Lytvynenko P. O. “Conditions of contemporary global market of chemical products”, *Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn : zbirnyk naukovykh prats*, [Actual problems of international relations: Collected Works] Kyiv National University. Shevchenko, Institute of International Relations, Kiev, Ukraine; Vol. 72, p. 1., pp. 235–242.

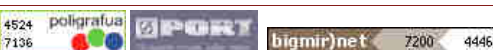
5) Salikhova O. (2010) “Competitiveness of Ukrainian producers of nitrogen fertilizers: Problems and Solutions”, *Ekonomist*, Vol. 5, pp.55-57.

6) Smetana V.(2010) “The world market for fertilizers: realization of competitive advantages manufacturers”, *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka (Serija "Ekonomika")*. Vol. 50, pp. 73 -75.

7) Tarasova I.I. “Doslidzhennia ta analiz tendentsij svitovoho rynku mineral'nykh dobryv”, *Publishing house Education and Science s.r.o.*, (online), available at: http://www.rusnauka.com/33_PRNIT_2012/Economics/2_119811.doc.htm (Accessed 20 September 2014).

8) Jankovskij N.A. (2010) “Prospects for Ukrainian producers in the world market of mineral fertilizers”, *Problemy razvitija vneshnejekonomicheskikh svjazej i privlechenija inostrannykh investicij: regional'nyj aspekt*, pp. 58—69

Стаття надійшла до редакції 18.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"